

Aan het college van Gedeputeerde Staten van provincie Groningen
Postbus 610
9700 AP GRONINGEN

Groningen, 19 december 2019

Betreft: Advies uitwerking Nationaal Programma Groningen

BEZOEKADRES SER Noord-Nederland
Leonard Springerlaan 23
9727 KB Groningen
Tel. 050 526 71 92
info@sernoordnederland.nl
www.sernoordnederland.nl
t @ser_nn

POSTADRES Postbus 481
9700 AL Groningen

Geacht College,

De Sociaal Economische Raad van Noord-Nederland (SERNN), de overleg- en adviesorganisatie van werkgevers en werknemers, is voorstander van een hoog ambitieniveau bij het beschrijven en uitvoeren van doelstellingen van het Nationaal Programma Groningen.

Tijdens het overleg op 4 september jl. over de adviesagenda voor 2020 met gedeputeerden Brouns en Van Dekken, werd de vraag gesteld in hoeverre SERNN aandacht heeft voor de economische uitwerking van het Nationaal Programma Groningen.

In dat overleg hebben wij onze zorg geuit over (de dreiging van) de kans op een versnipperde inzet van de beschikbare middelen van het NPG, wanneer een toewijzingssystematiek wordt gehanteerd gebaseerd op afzonderlijke ingediende projecten, zonder dat wordt getoetst of en hoe deze projecten passen in het realiseren van de in het programmakader geformuleerde doelstelling van 'Versterken Brede Welvaart' en de vier geformuleerde ambities (Economie; Werken en leren; Leefbaarheid; Natuur en klimaat).

U heeft ons daarom gevraagd om onze visie te geven over de mogelijke invulling van de noodzakelijk focus binnen de economische ambitie van het NPG. De visie van de SERNN kan daardoor meegenomen worden bij uw uitwerking van dit onderwerp. Wij geven met deze brief graag gehoor aan dit verzoek. Wij hebben ons daarbij gebaseerd op het programmakader NPG, versie 5 september 2019.

De SERNN ziet graag een leidende ambitie die door vertaald wordt in het verder ontwikkelen van economische trekkers en dragers. Dat zal de Groningse bevolking op termijn meer bieden om de kwaliteit en samenhang tussen wonen, werken en leven echt te vergroten en versterken.

Economische belangen en doelen kunnen volgens ons niet los gezien worden van sociale maatschappelijke belangen en doelen. Keuzes hebben effecten en hebben van daaruit wel of geen draagvlak. De SERNN ziet een direct belang bij het versterken van de structuren, die bijdragen aan solidariteit tussen verschillende groepen in de samenleving, aan innovatie en aan het verduurzamen van het leefmilieu. Zet daarom de burger/inwoner centraal door de economie in Groningen te stimuleren en doe dat vanuit het karakter van en de positie waarin Groningen zich nu bevindt in samenhang met de andere thema's binnen het NPG.

Voordat we inzoomen op de adviesvraag over de invulling van de economische ambitie binnen het programma, zullen we daarom eerst een aantal voorwaarden aangeven die voor de invulling van het economisch deel in onze ogen relevant zijn.

Voorwaarden voor een goede uitwerking van de economisch ambitie

Voor de uitwerking van de economische ambitie is een aantal specifieke aan de arbeidsmarkt gerelateerde ontwikkelingen randvoorwaardelijk.

Werken en leren

Meer aandacht voor het werken en leren bij de totale beroepsbevolking, door Leven Lang Ontwikkelen (LLO) te stimuleren en te faciliteren is nodig, zodat het innovatie en adaptatie vermogen van de economie en het wendbaarheid en weerbaarheid van de regionale/Noordelijke arbeidsmarkt, vergroot en versterkt wordt.

De ingang gezette pilot voor LLO in de energie transitie en aardbevingsbestendig bouwen is hiervan een goed voorbeeld (Routekaart Leven Lang Ontwikkelen van SER NN). Daarbij kan ook worden aangesloten bij het initiatief van de Scholingsalliantie Noord.

Naar onze mening is het onderdeel 'Werken en leren' in het NPG onlosmakelijk met de economische ambitie verbonden. Waar in het verleden voor Groningen de ruime arbeidsmarkt als een positieve vestigingsreden voor bedrijven kon worden aangemerkt, moeten we vaststellen dat dit inmiddels niet meer het geval is. Ook in onze regio zijn inmiddels tekorten aan goed opgeleide werknemers in verschillende sectoren.

De economische ambitie in het NPG is onder andere verwoord door '*werken aan een ideaal vestigingsklimaat en kansrijke sectoren, waarin Groningen koploper blijft of wordt*'. De beschikbaarheid van goed opgeleide werknemers is daarvoor wel een voorwaarde. Het voorstel voor het Programma Talent in de Regio kan inzicht bieden in welke mate aan deze voorwaarde kan worden voldaan. Wij bepleiten daarom dat de ambitie Werken en leren in het NPG voor een belangrijk deel ondersteunend wordt aan de gekozen focus binnen de economische ambitie.

Versterking kwaliteit beroepsonderwijs

Meer aandacht voor het ondersteunen van de versterking van de kwaliteit in en van het beroepsonderwijs tijdens de transitie bij de kennisinstellingen is noodzakelijk, om in de komende jaren vanuit een goede positie hun bijdrage te kunnen leveren aan de uitvoering van de doelstellingen.

Zowel middelbaar als hoger beroepsonderwijs kwalificeert jongeren voor de arbeidsmarkt. Door technologisering, robotisering en internationalisering van arbeid zal de inhoud van het beroepsonderwijs voortdurend in beweging blijven en vragen om andere kennis en vaardigheden.

Ook demografische ontwikkelingen, zoals een teruglopend aantal jongeren met minder instroom in het initieel beroepsonderwijs, het ouder worden van beroepsbevolking met daarmee samenhangend de kansen op gebied van Leven Lang Leren, zijn van invloed op inhoud en aanbod en vormgeving van het beroepsonderwijs. Die dynamiek vraagt om andere sturingsconcepten en organisatieprocessen, zoals meer investeren in de relatie met het werkveld. Het beroepsonderwijs is verantwoordelijk voor

de kwaliteit van toekomstige beroepsbeoefenaren. Dat veronderstelt investeren in de kwaliteit van opleidingen en dus ook investeren in de relatie met het werkveld.

Stimuleren digitalisering

Meer aandacht voor het stimuleren van de digitalisering binnen de economische innovaties is nodig. De digitale economie groeit harder dan de traditionele economie. Daar liggen de kansen voor groei. Ondanks de goede uitgangspositie moet nog veel worden gedaan. Dit vraagt om toekomstgericht beleid.

Het benutten van het al sterk ontwikkelde ICT-cluster voor verdere uitbouw is van groot belang voor het toekomstbestendig houden van de regio en verdient support vanuit het NPG. Groningen heeft - zo is gebleken - een goed vestigingsklimaat voor ICT (gerelateerde) bedrijven. Om dit klimaat voor dergelijke bedrijven goed te houden en te versterken, is het nodig om het bestaande bedrijfsleven goed te equiperen voor digitalisering en robotisering. Het NPG zou hiervoor voldoende ruimte moeten bieden. Mogelijkheden voor steun door het NPG kunnen onder andere worden gericht op voldoende experimenteerruimte en het toekomstbestendig maken MKB op gebied van digitalisering/robotisering.

Het is zonder meer nodig dat het MKB blijft op het gebied van doorgaande digitalisering en robotisering. Stilstand is hier achteruitgang en dat moet, onder meer door facilitering van het NPG, voorkomen worden. Ook hier ligt weer een belangrijke link met de ambitie Werken en leren. Op de korte termijn zou een structuur moeten worden opgezet, waarin het regionale bedrijfsleven wordt uitgedaagd om leven lang ontwikkelen op het gebied van digitalisering bij de eigen werknemers te stimuleren. Hiervoor kan gebruikt gemaakt worden van de ervaringen die worden opgedaan bij de pilot leven lang ontwikkelen en energietransitie, die door SERNN in samenwerking met andere partijen op verzoek van u is opgezet.

Noordelijke kennisinfrastructuur en bereikbaarheid

Meer aandacht voor de Noordelijke fysieke en kennismobiliteitsvraagstukken is een belangrijke voorwaarde. Mobiliteit verbindt mensen en bestemmingen. Ook de 'kennismobiliteit' binnen sectoren en tussen verschillende sectoren zou nog meer versterkt moeten worden; dat draagt bij aan meer interactie tussen wetenschap en bedrijfsleven. Het verbeteren van de effectiviteit van onderzoek & innovatie-ecosystemen zorgt voor het aantrekken van onderzoekers en wetenschappelijk talent. Het Programma Talent in de Regio, dat wordt ondersteund door het Akkoord van Groningen, biedt hiertoe concrete voorstellen.

Speerpunten binnen de economische ambitie

Binnen de economische ambitie van het NPG adviseren wij u om op drie speerpunten te focussen, namelijk:

- Verduurzaming van de samenleving;
- Versterking van de innovatie tijdens en in de energietransitie;
- Vergroening chemie (inclusief landbouw) door het stimuleren van de ontwikkeling van ketens.

Verduurzaming van de samenleving

De klimaatverandering plaatst de overheid en de samenleving voor een grote opgave. In de samenleving en bij het beleid krijgt verduurzaming inmiddels veel aandacht. Vooral waar het gaat om klimaatverandering zijn burgers, bedrijven, ngo's en overheden duurzaamheidsinitiatieven gestart. Daarbij is het van belang dat de lusten en de lasten eerlijk verdeeld worden. Alle woningen in 2050 aardgasvrij maken kost een hoop geld en moeite, verdeel die lasten eerlijk tussen burger, bedrijfsleven en overheid. Boeren kunnen bijvoorbeeld hun werkwijze niet zomaar verduurzamen, de hele productieketen moet die verantwoordelijkheid dragen.

Met de inzet van middelen van het NPG kunnen regionale mogelijkheden van verduurzaming met een (onderzoeks-)programma gericht op de maatschappelijke en sociale aspecten van de transitie-agenda's, ondersteund worden. Zo'n onderzoeksprogramma beantwoordt vragen over de effecten van de transities op de brede welvaart, de kwaliteit van leven, innovaties in het bedrijfsleven en de in- en uitsluiting van groepen in de Noordelijke/Groningse samenleving. Deze programmatische benadering geeft inzichten over hoe het gebruik van grondstoffen beperkt kan worden en hoe het productieafval moet worden hergebruikt. En of het werken met één of meerdere investeringsfondsen voor de circulaire economie aan te bevelen is. Uitgangspunten daarbij zijn ook doelstellingen met betrekking tot duurzaam inkopen door overheden en het aanspreken van bedrijven op hun verantwoordelijkheid te investeren in de vergroening van onze energievoorziening waar dat het meeste groene rendement oplevert.

DE SERNN beveelt aan om binnen dit thema op aantal onderwerpen in te zetten, die direct voor de inwoners bijdragen aan het vergroten van de (ervaren) leefbaarheid en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan behoud en creatie van banen. Concreet denken we daarbij aan:

Duurzaam en levensloop- en aardbevingsbestendig bouwen: Hierbij verwijzen we naar ons advies uit 2016 (Innovatief en duurzaam bouwen), dat nog steeds in hoge mate geldt en uitvoering hiervan is positief voor de leefbaarheid in het gebied.

Ketenverlenging landbouw: Dit geeft meer ruimte aan de boeren voor nieuwe ontwikkelingen, zoals slimme koppelingen met de chemische industrie, bioraffinage, energietransitie of innovaties in teelten, zoals zilte teelten en smart farming. Dit creëert nieuwe werkgelegenheid ' dicht bij huis' die aansluit bij het de competenties van de inwoners van het gebied.

Goede ontsluiting van het gebied en bereikbaarheid van voorzieningen: Dit vergroot de aantrekkingskracht als woongebied.

Stimuleren (duurzaam) toerisme: Dit heeft een positief effect op de werkgelegenheid waarvan de inwoners direct kunnen profiteren en tegelijkertijd draagt het bij aan het vergroten van de recreatieve mogelijkheden van het gebied en vergroot het draagvlak voor het in stand houden van voorzieningen. Het versterken van het aanbod van het toeristisch product en het toeristische verhaal zijn daarbij cruciaal in combinatie met het identificeren van doelgroepen voor gerichte marketing en het creëren van trots en draagvlak bij de bevolking. Om hier meer inzicht in te krijgen kan samenwerking met het initiatief voor een Gastvrijheidsmonitor dat nu bij de

Economic Board Noord-Nederland ligt goede diensten bewijzen. Voorts kan worden aangesloten bij initiatieven van de ondernemers zoals die van de Groninger Toerisme Coöperatie en het initiatief van het Manifest Lauwersmeer.

Versterking van de innovatie tijdens en in de energietransitie

Energietransitie is noodzakelijke en onontkoombaar om de beoogde (internationale) klimaatdoelen te halen. Tegelijkertijd bieden de opgaves die hieruit voortkomen ook goede kansen voor duurzame economische groei. Dit geldt zeker voor Groningen. Omdat energietransitie een breed omvattend onderwerp is, kan hierbinnen verdere aanscherping plaatsvinden voor te ondersteunen onderwerpen binnen het NPG. Wij stellen voor dat het NPG in belangrijke mate aansluit bij reeds in gang gezette ontwikkelingen in de regio, zoals de Industrie Agenda Eemsdelta en de Investeringsagenda Waterstof Noord-Nederland.

Er wordt veel aandacht aan de Investeringsagenda Waterstof Noord-Nederland besteed in het provinciale beleid en het is een zeer belangrijk speerpunt voor de regio. Die Investeringsagenda is met en door vele bedrijven in de regio opgesteld. Het draagt tevens bij aan de doelen uit het vorige onderwerp en daarom is het belangrijk, dat vanuit het NPG dit goed gefaciliteerd wordt.

De NPG-middelen moeten ten goede komen aan regionale bedrijven die de omslag naar (groene) waterstof willen maken. Daardoor kunnen ook de inwoners (als medewerkers van die bedrijven) profiteren van deze ontwikkeling. Tegelijkertijd moet kritisch worden gekeken naar de mogelijkheden om groene waterstof te produceren en de toepassingen van waterstof. Waterstof is geen energiebron, maar alleen een middel op energie op te slaan en te transporteren. Naast toepassing als energiedrager is waterstof ook een grondstof voor de industrie. Daar valt ook veel CO₂-winst te halen als groene waterstof wordt toegepast.

Waterstof wordt vooral door elektrolyse geproduceerd en in veel mindere mate door vergassing van biomassa. Voor de maximale bijdrage aan de energietransitie is het gebruik van groene stroom nodig voor de productie van waterstof. Daar zit op dit moment een groot probleem, omdat in Nederland maar ca. 10% van de elektriciteit groen is. Het argument dat groene waterstof grootschalig kan worden geproduceerd met door zonnepanelen en windmolens geproduceerde groene stroom die niet onmiddellijk in het elektriciteitsnet kan worden gebruikt is voor 2030 zeker niet aan de orde. (Blauwe) Waterstof kan ook worden geproduceerd door splitsing van aardgas, maar dan moet eerst het probleem van de opslag van CO₂ worden opgelost (transport en opslag van CO₂ in lege gasvelden op de Noordzee). Het gebruik van waterstof als brandstof voor auto's en verwarming van gebouwen is veelal inefficiënt vergeleken met puur elektrische auto's en het maken van energieneutrale of zelfs energie producerende gebouwen. Daarmee is het ook de vraag of het gebruik van het fijnmazige aardgasleidingennet voor het vervoer van waterstof realistisch is. Zeker tot 2030 zal de bijdrage van de productie en het gebruik van groene waterstof aan de geformuleerde doelstelling 'Versterken Brede Welvaart' beperkt zijn, het gaat vooral om de effecten voor de lange termijn.

Daarom is het goed om het kenniscluster in het Noorden op het gebied van energie(transitie) te stimuleren en haar sterke positie op dit gebied vast te houden en verder uit te bouwen. Ook daaraan kan het NPG een goede bijdrage leveren.

Vergroening chemie (inclusief landbouw) door het stimuleren van de ontwikkeling van ketens

De chemische industrie in Groningen is nog steeds belangrijk. Niet alleen voor de Eemsdelta, maar voor heel Nederland. Zo'n 15 procent van de Nederlandse chemieproductie komt uit dit gebied. Die industrie staat nu onder druk door de hoge energielasten. Daarnaast is door voortdurende innovatie en vergaande ketenintegratie sprake van een internationaal concurrerend cluster. Het cluster staat voor de uitdaging om verder te vergroenen en verduurzamen, ook in het licht van klimaatafspraken in Parijs.

Een vaak gekozen weg voor 'vergroening' van de chemie is het omzetten van biomassa naar grondstoffen die toepasbaar zijn in de huidige, op fossiele grondstoffen gebaseerde chemische processen. Hoewel het betekent dat deze biobased grondstoffen kunnen worden ingezet zonder forse investeringen in de bestaande fabrieken, is dit op termijn niet concurrerend, omdat hernieuwbare grondstoffen en energie relatief duur zijn ten opzichte van (fossiele) petrochemische grondstoffen. Een ander mogelijkheid is dat gezocht wordt naar nieuwe grondstoffen en materialen met een hogere toegevoegde waarde, waarvoor feitelijk een nieuwe productieketen moet worden ontwikkeld.

Investeren in innovatieve processen en producten, zoals nieuwe polyesters en polyamides die polyethyleen kunnen vervangen, wordt in de chemische industrie als risicovol ervaren. Het vereist investeringen in onderzoek én investeringen in nieuwe productie-installaties.

Als we erin slagen om de voordelen van biomassa te benutten en deze direct om te zetten in chemicaliën, levert dat in het Noorden dankzij onze sterke landbouw en kennis van bioraffinage en chemie, meer werkgelegenheid op: voor de boeren die de biomassa verbouwen en voor de bio-raffinaderijen die het verwerken.

Op dit vlak gebeurt al het nodige en met de Industrie Agenda Eemsdelta en het eindrapport van de Industrietafel Noord-Nederland zijn de eerste goede stappen gezet om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de doelstellingen voor CO₂-reductie in 2050 en vergroening van de industrie in de Eemsdelta. Belangrijk is dat de industrie in dit gebied toekomstbestendig blijft en doorontwikkelt, temeer omdat het voor de inwoners van het aardbevingsgebied een belangrijke bron van werkgelegenheid is (zie rapport Groeien in Groningen). We volstaan hier met de oproep om voor de ondersteuning van initiatieven uit de Industrie Agenda Eemsdelta voldoende middelen in het NPG te reserveren, waarbij de bijdrage aan het "*Versterken van de Brede Welvaart*" voor de inwoners en het regionale bedrijfsleven het belangrijkste toekenningscriterium is en pas daarna de bijdrage aan de algemene landelijke doelstellingen voor CO₂-reductie in 2050. Daar zijn namelijk ook andere middelen voor dan die van het NPG. Het landelijk beleid richt zich op reductie van CO₂ aan de schoorsteen en niet op vergroening van grondstoffen. Dit laatste zou goed vanuit het NPG ondersteund kunnen worden.

Conclusie

Vergroening, verduurzaming en energietransitie, zijn transitieën waar het Noorden en specifiek Groningen volop kansen heeft voor duurzame groei van economie en welvaart voor haar inwoners. Dit sluit ook aan bij de eigen kracht, de provincie Groningen is al dé energieprovincie in Europa, heeft een vooruitstrevend agri- en industriecluster en Groningen beschikt over een goed vestigingsklimaat

voor ICT gerelateerde bedrijven met een sterk ICT-cluster in de Stad Groningen en de datacenters in de Eemshaven.

Keuzes hebben consequenties.

We zijn van mening dat keuzes altijd in samenhang gemaakt moeten worden. De inzet op de verduurzaming van de samenleving, de versterking van de innovatie tijdens en in de energietransitie en de vergroening van de economie geven het Noorden en Groningen zeker, de voorsprong die de inwoners verdienen. Om dit te bereiken, zal er meer geïnvesteerd moeten worden in de ontwikkeling van de totale beroepsbevolking, daarvoor zal de kwaliteit van het beroepsonderwijs omhoog moeten, is het noodzakelijk om de digitalisering binnen regionale economie verder te stimuleren, net als de mobiliteit en bereikbaarheid, zodat kennisuitwisseling tussen wetenschap en bedrijfsleven, zowel binnen als tussen sectoren bijdraagt aan de versterking van de economie en verbetering van de samenleving.

Om het programma tot een succes te maken is inzet van vele (regionale) partijen nodig. Juist op de door ons genoemde thema's zijn er al diverse samenwerkingsverbanden actief, zowel aan private als publieke kant. Er is voor de NPG-organisatie veel winst te halen door deze samenwerkingsverbanden actief te betrekken en te faciliteren vanuit de overeenkomst in doelstellingen, het benutten van het al aanwezige kennis en organisatievermogen om de uitvoering verder vorm te geven. Belangrijk is dat de uitvoering boven het niveau van de individuele gemeenten wordt georganiseerd.

Wij zijn bereid om vanuit onze rol daaraan een bijdrage te leveren. Dat kunnen we doen door via de overlegrol van SERNN te werken aan draagvlak, het geven van gevraagde adviezen over relevante ontwikkelingen en/of het coördineren van een uitwerkingstraject. Wij gaan daarover graag met u in gesprek.

Hoogachtend,

Prof. Dr. Jouke van Dijk,
Voorzitter.

i.a.a. Bestuur Nationaal Programma Groningen

V N O N C W
NOORD

MKB
Nederland
Noord

LTO
NOORD

FNV

cnv

vcp